

Yapay Zekâ Çağında Dijital Gözetim, Teknolojik Paranoya ve Sinema: The Circle Filminin Eleştirel Söylem Perspektifinden Değerlendirmesi

Digital Surveillance, Technological Paranoia and Cinema in the Age of Artificial Intelligence: Evaluation of the Film the Circle from a Critical Discourse Perspective

Nazmi Ekin VURAL¹, Mustafa BÖYÜK² ve Sefer KALAMAN³

¹Dr. Öğr. Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Yeni Medya ve İletişim Bölümü, Yozgat, ekin.vural@bozok.edu.tr, orcid.org/0000-0003-4198-0407

²Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Yeni Medya ve İletişim Bölümü, Ankara, mustafaboyuk@aybu.edu.tr, orcid.org/0000-0002-1010-9048

³Prof. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Yeni Medya ve İletişim Bölümü, Ankara, seferkalaman@aybu.edu.tr, orcid.org/0000-0002-2761-1229

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received:
27.05.2025

Kabul/Accepted:
06.04.2026

DOI:

10.18069/firatsbed.1707105

Anahtar Kelimeler

Yapay Zekâ, Gözetim,
Sinema, Teknolojik
Paranoya, Eleştirel Söylem
Analizi

Keywords

Artificial Intelligence,
Surveillance, Cinema,
Technological Paranoia,
Critical Discourse Analysis

ÖZ

Yapay zekâ ve dijitalleşme, bireyin, grupların ve toplumun hem gözetim pratiklerini hem de mahremiyet algısını dönüştürmüştür. Sinema ise bu dönüşümün eleştirel bir yaklaşımla sunulduğu alan olarak öne çıkmıştır. Gözetim toplumunun yükselişiyle birlikte teknolojik paranoya da sinemada sıkça işlenen temalardan biri haline gelmiştir. Bu noktadan hareketle yapılan çalışmada, filmler üzerinden sinemada dijital gözetim unsurunun ve buna bağlı olarak ortaya çıkan teknolojik paranoya temsillerinin analiz edilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada ayrıca karakterlerin, senaryonun, diyalogların ve filme dair diğer unsurların dijital gözetim ve teknolojik paranoya nasıl hizmet ettiğini de ortaya çıkarmak hedeflenmektedir. Çalışma kapsamında yapılan araştırmada *The Circle* (2017) filmi ele alınmıştır. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı araştırmada, filmi analiz etmek için Norman Fairclough'un tanımlama, yorumlama ve açıklama olmak üzere üç aşamadan oluşan eleştirel söylem analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, filmde yer alan yapay zekâ destekli sistemler şeffaflık adı altında bireyin mahremiyetini yok etmekte ve bireyde güvensizlik, kaygı ve yabancılaşma duygularını tetiklemektedir. Ayrıca bireylerin sürekli gözetlenmesi nedeniyle ortaya çıkan teknolojik paranoya hem bireysel hem de toplumsal düzeyde bir erozyona yol açmaktadır.

ABSTRACT

Artificial intelligence and digitalization have transformed both surveillance practices and the perception of privacy of individuals, groups and society. Cinema has come to the fore as a field where this transformation is presented with a critical approach. With the rise of the surveillance society, technological paranoia has also become one of the most common themes in cinema. From this point of view, this study aims to analyze the element of digital surveillance in cinema and the technological paranoia representations that emerge accordingly. The study also aims to reveal how characters, script, dialogues and other elements of the film serve digital surveillance and technological paranoia. In the research conducted within the scope of the study, *The Circle* (2017) was analyzed. In this qualitative research, Norman Fairclough's critical discourse analysis method, which consists of three stages: description, interpretation and explanation, was used to analyze the film. According to the results obtained from the research, the artificial intelligence-supported systems in the movie destroy the privacy of the individual in the name of transparency and trigger feelings of insecurity, anxiety and alienation in the individual. In addition, the technological paranoia caused by the constant surveillance of individuals leads to erosion at both individual and social levels.

Atf/Citation: Vural, E., N. & Büyük, M. & Kalaman, S. (2026). Yapay Zekâ Çağında Dijital Gözetim, Teknolojik Paranoya ve Sinema: The Circle Filminin Eleştirel Söylem Perspektifinden Değerlendirmesi. *Firat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 36, 2, 963-977.

Sorumlu yazar/Corresponding author: Nazmi Ekin VURAL, ekin.vural@bozok.edu.tr

* Bu çalışma, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İletişim Fakültesi Yapay Zeka ve Medya Laboratuvarı tarafından yürütülen ve TİKA (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı) tarafından desteklenen "Algoritmalar ve İnsan İletişimi: Yapay Zeka ile Yeni İletişim Paradigmaları" adlı proje kapsamında üretilmiştir.

1. Giriş

Yapay zekâ teknolojisinin gündelik yaşam pratiklerini dönüştürdüğü dijimodern çağda (Kirby, 2009), insanların sürekli ve farklı dijital cihazlar/ortamlar aracılığıyla gözetlendiği yeni bir toplumsal düzen ortaya çıkmıştır. Bu durum, yalnızca teknolojik bir dönüşümü ifade etmemekte, aynı zamanda insanların mahremiyet algısını, davranış biçimlerini ve kamusal alana katılımını da değiştiren bir süreci beraberinde getirmektedir. Abartılı gurur, kuşku, sanrı, güvensizlik ve bencillikle kendini gösteren bir ruh hastalığı olarak (TDK, 2025) ifade edilen paranoya, kişinin başkası tarafından kötülük göreceğine dair bir düşünce içeriğidir. Bu genel paranoya çerçevesinde, teknolojik paranoya, bireyin ya da toplumun, yapay zekâ, internet ve gözetim teknolojileri aracılığıyla kontrol edileceği, özel hayatının ihlal edileceği, manipüle edileceği veya takip edileceği yönünde duyduğu kaygı ve korkuyu ifade eder. Bu kapsamda, yapay zekâ destekli dijital gözetim, birey ve toplum düzeyinde teknolojik paranoya kavramının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu kavram, modernist ve distopik edebiyatta, teknolojinin birey ve toplum üzerindeki denetleyici etkilerine dair korkuları tanımlamak için kullanılmıştır. Örneğin, Moses (2021, s. 176), modernist yazarların, radyo ve fonograf gibi yeni medya teknolojilerinin insan-makine sınırlarını bulanıklaştırarak teknolojik bir paranoya biçimi yarattığını öne sürer. Benzer şekilde, Barut (2021, s. 115-116, 120-123), Philip K. Dick'in *Karanlığı Taramak* (A Scanner Darkly) romanında, hologram tarayıcılar ve karma elbise gibi gözetim teknolojilerinin, uyuşturucu bağımlılığı ve totaliter politikalarla birleşerek distopik bir toplumda paranoya ve yabancılaşmayı nasıl körüklediğini analiz eder. Dick'in eserinde, bu teknolojiler, bireylerin gerçeklik algısını bozarak kimlik karmaşası ve güvensizlik duygularını pekiştirir; örneğin, ana karakter Bob Arctor'un, karma elbise nedeniyle kendi kimliğini sorgulaması ve kendisini hologram tarayıcılarla takip etmesi, teknolojik paranoyanın bireysel ve toplumsal etkilerini çarpıcı bir şekilde ortaya koyar.

Teknolojik paranoya, gözetim kapitalizmi çağında bireyde ve toplumda artan psikolojik gerilimi tanımlayan önemli bir kavram olarak öne çıkmaktadır (Zuboff, 2019). Bu gerilim, akıllı cihazlar, sosyal medya platformları ve algoritmik veri işleme sistemlerinin bireyin davranışlarını, düşüncelerini ve duygularını sürekli kayıt altına almasıyla güçlenmekte, kolektif bir paranoya atmosferi yaratmaktadır (O'Neil, 2016). Sinema, bu teknolojik ve sosyokültürel dönüşümün hem bir yansıması hem de eleştirisi olarak, yapay zekâ ve gözetim teknolojilerinin birey üzerindeki etkilerini çarpıcı bir şekilde görselleştirmektedir. Örneğin, 2020 yılı sonrasında yirminin üzerinde yapay zekâ temalı film gösterime girmiş ve özellikle bilim kurgu türü aracılığıyla izleyiciye bu distopik gerçekliği sorgulama imkânı sunmuştur (Göral, 2021). *The Circle* (2017) filmi, bu bağlamda dikkat çekici bir örnek olarak öne çıkmaktadır. Film, bireyin yaşamının her anının şeffaflık adı altında izlenebilir hale geldiği bir dünyayı sunarken, mahremiyetin nasıl sistematik biçimde ortadan kaldırıldığını ve teknolojik ilerlemenin nasıl bir denetim aracına dönüştüğünü ortaya koymaktadır.

Bu çalışmada, *The Circle* filmi üzerinden dijital gözetim ve teknolojik paranoya temsilleri, Norman Fairclough'un Eleştirel Söylem Analizi yöntemiyle çözümlenerek incelenmiş ve yapay zekâ çağında bireyin karşılaştığı yeni gözetim unsurlarının ve yaratılan teknolojik paranoyanın ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Çalışmada yapay zekâ ile sinema arasındaki ilişki ele alınırken, filmin üretim öncesi, üretim süreci ve üretim sonrası aşamalarında yapay zekâ teknolojilerinin teknik kullanımlarına değil, yapay zekânın sinema filmlerinde nasıl temsil edildiğine odaklanılmıştır. Bu noktada, yapay zekânın özellikle gözetim ve teknolojik paranoya ekseninde filmlerde nasıl sunulduğu incelenmiştir. Teknolojik ilerlemenin toplumsal kontrol mekanizmalarıyla nasıl iç içe geçtiğini ve sinemanın bu sürece dair nasıl eleştirel bir söylem ürettiğini analiz etme ihtiyacı, bu çalışmanın temel araştırma problemini oluşturmuştur. Çalışmanın temel varsayımı ise, dijital gözetim ve yapay zekâ temelli teknolojilerin, sinema aracılığıyla yalnızca teknik bir gelişme olarak değil, aynı zamanda bireylerin mahremiyetini tehdit eden ve teknolojik paranoyayı besleyen ideolojik bir yapı olarak temsil edildiğidir.

2. Literatür Taraması

Teknoloji alanında yaşanan devrim, insan hayatına birçok yeni olanak sunmuştur. Bilgi çağı ya da dijital çağ olarak adlandırılan 21. yüzyıl ise araç, yöntem, süreç ve ortam noktasında bu olanakların en üst seviyeye ulaştığı dönem olmuştur. Bu dönemde artık insan yaşamı hiç olmadığı kadar çok dijital ortama uyum sağlamış, internet ve sosyal paylaşım ağları gibi dijital/sanal ortamlar iletişim sürecinde merkezi bir konuma yerleşmiştir.

Bununla beraber sadece iletişim değil, sağlık, kültür, spor, siyaset, alışveriş ve sanat gibi birçok alan da bu dijital dönüşümden etkilenmiş ve bu ortama uyum sağlamıştır (Ercan, 2019, s. 213).

Söz konusu bilişim ve dijital iletişim düzeni, elektronik aygıtların birbirleriyle etkileşim kurabildiği fiziksel bir altyapının oluşmasını sağlamaktadır. Bu altyapı her ne kadar insan müdahalesiyle inşa edilse de, aslı itibariyle insanların yoğun zaman ve emek gerektiren ya da insan kapasitesini aşan görevlerin yerine getirilmesini amaçlamaktadır. Bu amaca yönelik çabaların başlangıç noktasında ise yapay zekâ araştırmaları yer almaktadır (Anadolu, 2019, s. 41).

Öyle ki Erdem'in (2021) de dediği gibi, insanlarla makinelerin arasında gerçekleşen iletişim ve etkileşimin bugün ulaştığı nokta, insanların yerine düşünebilen ve farklı alanlarda çeşitli faaliyetleri gerçekleştirebilen yapay zekâyı işaret etmektedir. Mikro düzeyden makro düzeye kadar toplumsal yapıyı dönüştürme potansiyeline sahip yüksek teknolojiler arasında yer alan yapay zekâ, "süper akıllı toplum" olarak ifade edilen Toplum 5.0 paradigmasının temel bileşenlerinden biri olarak öne çıkmaktadır.

Yapay zekâ çoğunlukla "insan düzeyinde zekâ" ifadesiyle açıklansa da bu alandaki ontolojik tartışmalar aslen yapay zekânın "insan düzeyinde bir zihin" taşıyıp taşıyamayacağı sorusu etrafında şekillenmektedir. Çünkü zihin kavramı, irade, benlik, bilinç ve akıl yürütme gibi pek çok temel unsuru kapsayan bir yapı olarak değerlendirilmektedir (Doğan, 2023, s. 322). Bu aşamada Nilsson (1998), yapay zekâyı, bir makinenin akıllı davranışlar sergileyebilmesi olarak açıklamaktadır. Yapay zekâ, insana özgü olduğu kabul edilen akıl yürütme, algılama, iletişim kurma, geçmiş deneyimlerden öğrenme ve karmaşık durumlara çözüm üretme gibi zihinsel süreçleri yerine getirebilen bilgisayar sistemleri ya da bilgisayar destekli makineler olarak ifade edilmektedir. İlk olarak 1956 yılında birkaç bilgisayar mühendisinin yaptığı konferansta dile getirilen yapay zekâ kavramı, teknolojik ve sosyolojik açıdan insanlık tarihi için bir kırılma noktası yaratmıştır (Çelebi & Güntekin, 2020, s. 45). Çünkü bu tarihten itibaren mühendisler, fizyologlar, psikologlar, biyologlar, nörologlar ve iletişimsel yetiler üzerine çalışan uzmanlar, insan davranışlarındaki beyin işlevlerini inceleyen ve bu tür davranışları sergileyebilecek aygıtların geliştirilmesine yönelik sistematik araştırmalar yapmaya başlamışlardır (Güney & Yavuz, 2020, s. 417). Yapay zekâ alanında çalışmalar yapan uzmanlar bu tarihlerde bilgisayarlara bazı bilişsel görevleri yaptırmayı amaçlamış ve insan zihninin yapabildiği birçok yetiyi simule edebilen tasarımlar geliştirilmeye çalışmıştır. Bunun ardından matematik probleminin çözülmesi, sözlü ve yazılı dilin anlaşılması, görüntülerin tanınması gibi çeşitli görevleri üstlenebilen algoritmalar hayata geçirilmiştir (Karabulut, 2021, s. 1522).

Yirmi birinci yüzyıla geldiğinde ise artık yapay zekâ teknolojisi basit problemleri çözmenin ötesinde hem teknolojik alanı hem de hayat alanını domine eden bir yapıya bürünmüştür. Kuşkusuz yapay zekâ hukuk, ticaret, sanat, iletişim, sağlık gibi birçok alanda önemli yeniliklerin ve kolaylıkların doğmasına imkan sağlamıştır.

Yapay zekâ sağlamış olduğu bu imkanların haricinde insan hayatında olumsuz durumların doğmasına da neden olmuştur. Öyle ki, yapay zekâ, sanatçıların ya da yazarların eserlerinin izinsiz kullanılması, önyargı, ayrımcılık, iş gücü kaybı, siber güvenlik tehdidi, halüsinasyon görme ve yaratıcı düşüncüyü köreltme gibi olumsuz durumları da beraberinde getirmiştir. Yapay zekânın söz konusu zararlarından bir tanesi de kuşkusuz insanların hem bireysel hem de kitlesel olarak yapay zekâ teknolojileri vasıtasıyla gözetlenmesi ve beraberinde denetim altına alınmasıdır.

Aslı itibariyle gözetim, insanlık tarihinin en eski dönemlerinden itibaren bir denetim aracı olarak varlığını sürdürmüştür. İnsanlar, kendilerine hükmeden otoriteler tarafından farklı amaçlarla ve çeşitli yöntemlerle gözetlenmişlerdir. Ancak modern dönemde gözetim uygulamaları önemli bir dönüşüm geçirmiştir. Hem bireyi hem de toplumu izleme faaliyeti artık çok daha kapsamlı bir boyuta taşınmış ve elektronik araçlarla gerçekleştirilir hale gelmiştir. Teknolojik imkânların gelişmesiyle birlikte, gözetim neredeyse tüm bireyleri kapsayacak ve sürekli takip edebilecek bir düzeye ulaşmıştır (Kalaman, 2019, s. 577). Bauman ve Lyon (2013) bu gözetimi, takip etme, sistemli olarak izleme, kontrol altına alma ve gözetleme şeklinde tanımlamış, Giddens ise bireyin ve toplumun davranışlarının bunlar üzerinde otorite kuran siyasi erkler, ticari faaliyet gösteren şirketler ve fişleme yapmak için gözetleyen kurumlar tarafından doğrudan izlenilmesi olarak ele almıştır.

Günümüzde bu gözetim, çok farklı biçimlerde gerçekleştirilmektedir. Kredi kartıyla yapılan alışverişlerden, ziyaret edilen internet sitelerine, pasaport kontrollerinden güvenlik kameralarına kadar birçok sistem insanları sürekli olarak izlemektedir (Parçal, 2018, s. 6). İnternet vasıtasıyla gerçekleştirilen dijital gözetim ise

beraberinde, baskı, güç, kontrol ve denetim anlamında küresel ölçekte dijital bir gözetim toplumunu getirmiştir (Gürdal, 2021, s. 426).

Dijital ortamlarda insanların kendi rızalarıyla paylaştığı ya da bu ortamlarda gerçekleştirdikleri eylemler de dijital devasa gözetimi mümkün kılan unsurlar olmaktadır. Öyle ki insanların sosyal paylaşım ağlarındaki profilleri, sanal ağlardaki paylaşımları, beğenileri, yorumları, çevrimiçi alışverişleri yani kısaca dijital ayak izleri gözetim toplumuna veri sunmaktadır. İnsanların dijital kimlikleri vasıtasıyla gerçekleştirdikleri paylaşım ve bilgiler, gözetim mekanizmalarının güçlenmesine hizmet etmektedir. Bilgilerin gönüllü ifşasının haricinde ticari şirketler ve markalar da hedef kitleye daha kolay ve ucuz şekilde erişmek ve daha fazla kazanç elde etmek için gözetim uygulamalarını daha sürekli ve kapsamlı hale getirmektedir (Sezer & Özgen, 2025, s. 54; Kavut, 2023, s. 23; Coşkun, 2023, s. 70). Bu açıdan ele alındığında gerek ticari şirketlerin gerekse de sosyal ağ platformlarının işleyişinde gözetimin merkezi bir yer tuttuğu görülmektedir. Bireylerin çevrimiçi etkileşimleri ve dijital faaliyetleri, dünya genelinde sayıca sınırlı olan büyük platform şirketlerinin ekonomik kazançlarını artırmalarına hizmet etmektedir. Bu aşamada, söz konusu platformların ve markaların, dijital gözetim toplumu anlayışının en önemli araçlarından biri haline geldiğini söylemek mümkündür (Aşkın, 2022, s. 275).

Sonuç olarak, dijital iletişim teknolojilerinin özellikle de yapay zekânın yaygınlaşmasıyla birlikte, klasik panoptikon modelinin ulusal ölçekte, merkeziyetçi ve azınlığın çoğunluğu baskı ve zorlama yoluyla denetlediği yapısında önemli bir dönüşüm yaşanmıştır. Bu yeni dönemde ortaya çıkan katoptikon modeli, gözetimi daha yatay ve eşitlikçi bir zemine oturtmakta, herkesin herkesi izleyebildiği bir yapı sunarak panoptikondan (Foucault, 1992) ayrılmaktadır. Benzer şekilde, sinoptikon ve omniptikon (Rosen, 2004) gibi kavramlar da bireylerin rızasına dayalı, haz ve eğlence temelli gözetim biçimlerini tanımlamakta ve klasik panoptik gözetimden ayrılmaktadır. Süperpanoptikon ise, bu kavramların birleşiminden oluşan ve bütünsel bir gözetim anlayışı sunan yeni bir model olarak literatürde yerini almaktadır. Tüm bu dönüşümler, dijital toplum ve dijital devlet olma sürecinde denetim mekanizmalarının işleyişini köklü bir biçimde değiştirmektedir. Her zaman, her yerden ve her an gözetlendiğinin bilincinde olan bireyler, bu farkındalık doğrultusunda davranışlarını biçimlendirmektedir (Kavut, 2023, s. 26).

Gerek ticari şirketler gerekse de devletler tarafından gerçekleştirilen bu kitlesel gözetim, özellikle son 10 yılda yapay zekâ teknolojisinde yaşanan devasa gelişme sayesinde daha kolay, daha kapsayıcı ve daha çeşitli şekilde yapılabilir olmuştur. Yapay zekâ destekli yüz tanıma sistemleri (kalabalık ortamlarda insanların kimliğini tespit edebilme), online davranış analiz sistemleri (insanların alışveriş alışkanlıklarını, sosyal paylaşım ağlarındaki etkileşimlerini ve seyahat rotalarını analiz ederek onların davranış kalıplarını çıkarma) ve takip sistemleri (yapay zekâ algoritmaları ile videoları gerçek zamanlı analiz ederek şüpheli davranış sergileyen veya olağandışı hareketleri olan kişileri takip etme) gibi teknolojiler sayesinde yapay zekâ aracılığıyla kitlesel gözetim gerçekleştirilebilmektedir.

Yapay zekâ, akıllı telefonlar, sosyal paylaşım ağları ve internet tabanlı sistemler aracılığıyla gerçekleştirilen kitlesel gözetim, insanları yeni kaygılara ve paranyolara itmektedir (Moses, 2021, s. 179). Philip K. Dick de, eserlerinde çoğunlukla teknoloji-insan ilişkisinde insanın aciziyetini ve mağduriyetini ele almakta ve teknolojinin yarattığı gerçeklik kaybı, paranoya ve yabancılaşma unsurlarına vurgu yapmaktadır. Dick, yarattığı teknofobik distopyalarla, dijital çağda sık sık gündeme gelen teknoloji vasıtasıyla toplumların gözetlenmesi, denetlenmesi ve tahakküm altında tutulması konularına yer vermektedir. Gözetlenen ve baskı altında olan toplumun, kimliksizlik ve paranoya sorunları nedeniyle gündelik yaşamından kopma noktasına gelebileceğini ve teknolojik gelişmeyle artan baskı ve denetimin kötü sonuçlar doğurabileceğini ifade etmektedir. Öyle ki, güvenlik, mahremiyet, kişisel bilgilerin gizliliği gibi çoğu toplumsal konu teknoloji vasıtasıyla sağlanıyor gibi görünse de aynı teknolojinin gözetim ve denetime hizmet ettiği ve bunun da paranoya olgusunu ortaya çıkardığı açık olmaktadır (Barut, 2021, s. 132).

Paranoya, giriş bölümünde tanımlandığı üzere, kişinin başkası tarafından kötülük göreceğine dair bir düşünce içeriğidir (TDK, 2025). Bu düşünceye sahip insanlar kendilerine saldırılacağı, küçük düşürüleceği, aldatılacağı ya da aşağılanacağına dair korkular duyabilmektedir. Genel çerçevede paranyak bireyler, şüpheli, bir şeyi alt etmeye çalışan ya da bir kötülükten kaçan kişiler olarak görülmektedir (Atmaca, 2016, s. 2). Kolektif paranoya ise bir kişiden ziyade bir grup insanın yahut toplumun tamamının sahip olduğu güvensizlik, şüphe ya da korkuya karşılık gelmektedir. Bir kişiye ait olan paranyada birey etrafındaki insanların kendisine zarar vereceğini düşünürken, kolektif paranyada bu düşünce, korku ya da şüphe bir grup ya da büyük bir topluluk tarafından paylaşılmaktadır.

Kolektif paranoya, bireyin hem toplumsal ilişkilerinde hem de bireysel yalnızlığı içerisinde etkisini sürdürebilen, kapsamlı ve çok katmanlı bir fenomendir. Yaygın kanaatin aksine, bu olgu, toplumu oluşturan bireylerin kişisel paranoyalarının basit bir toplamı olmamaktadır. Aksine, kolektif paranoya, egemenlik ilişkilerinin, iktidar mekanizmalarının ve otoriter yapıların toplumsal düzleme yansımalarıyla şekillenmektedir (Toydemir & Karakoç, 2024, s. 281). Bu yansıma, çoğu zaman merkezi otoritelerin dışında, gündelik yaşamda karşılaşılan mikro otoriteler aracılığıyla yeniden üretilmekte ve daha geniş kitlelere sirayet etmektedir. Bu açıdan kolektif paranoyanın, yalnızca bir duygu durumu değil, toplumsal kontrol, denetim ve yönlendirme biçimlerinin tezahürü olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Söz konusu süreç, bireylerin, en mahrem alanları olan evlerinde dahi sürekli bir tehdit algısı içinde yaşamasına neden olmakta, güven duygusunun kamusal alanın ötesinde özel alanda da aşınmasına yol açmaktadır.

Bireysel paranoya ve kolektif paranoyanın haricinde teknolojinin bireyin ve toplumun yaşamının her aşamasında yer alması, beraberinde teknolojik paranoya unsurunu da ortaya çıkarmıştır. Teknolojik paranoya, bireyin ya da toplumun yapay zekâ ve internet başta olmak üzere teknolojik gelişmelere karşı sahip olduğu kaygı, güvensizlik ve korkuyu ifade etmektedir. Teknolojik paranyada birey ya da toplum, teknolojik gelişmeler vasıtasıyla kontrol edileceğinden, özel hayatının ihlale uğrayacağından, manipüle edileceğinden, takip edileceğinden ve zarara uğratılacağından şüphe etmekte ve korkmaktadır.

Yapay zekâ, gözetim ve teknolojik paranoya ekseninde bireyde ve toplumda oluşturulan olumsuzluk ise siyaset, iletişim, sağlık, eğitim ve sosyal alanlar gibi birçok hayat alanını etkilemektedir. Bununla birlikte gerek akademik alanda gerekse de sanat alanında bu olumsuz durum farklı boyutlarıyla ele alınmaktadır. Sinema alanı da yapay zekâ, gözetim ve teknolojik paranoya konularının yoğun olarak işlendiği bir alan olarak öne çıkmaktadır.

Sinemanın yapay zekâ ve teknolojiyle ilişkisi sadece araçsal bir ilişkiden ibaret olamamaktadır. Çünkü teknolojiyle beraber sinemada yalnızca uygulama ve üretim araçları değişmemiş, sinemanın hikâye ve anlatı yapısında da teknoloji ile birlikte köklü gelişmeler gerçekleşmiştir (Zengin, 2020, s. 154). 1990'ların sonundaki endüstriyel ve sektörel gelişmelerle beraber dijital çağın yeni anlatı biçimleri sanal gerçeklik, artırılmış gerçeklik, nesnelerin interneti ve yapay zekâ gibi temalar üzerinden kurulmuştur. Dijital çağdan önce sinemanın kullandığı bu temalar, ağırlıklı olarak bilimkurgu türünün özelliklerini kapsarken teknolojinin gündelik hayata entegre olmasıyla beraber yerini bugünün gerçekliğine bırakmıştır (Birincioğlu, 2020, s. 24). Bununla beraber yapay zekâ ve gözetim temalı filmler önceleri bir senaryodan ve uzak gelecekte var olacak bir durumdan ibaret olarak görülürken artık gözetimin ve denetimin beraberinde de teknolojik paranoyanın gerçekliğinin sunulduğu filmlere evrilmiştir. Yapay zekâ ve gözetim temalı filmler, geçmişte teknolojik distopyalar olarak uzak bir gelecekte totaliter rejimlerin veya teknolojik kaosun hâkim olduğu senaryolar üzerine kuruluyken, 2000'li yıllarda teknolojik paranoya kavramının öne çıktığı bir evrime tanık olmuştur. Teknolojik distopyalar, Nineteen Eighty-Four (1984) gibi filmlerde devlet kontrolündeki gözetim sistemlerinin toplumu baskı altına aldığı karamsar dünyaları tasvir ederken, teknolojik paranoya, bireyin teknolojinin günlük yaşamda yarattığı kontrol, manipülasyon ve kimlik kaybı korkularına odaklanır. Örneğin, A Scanner Darkly (2006), hologram tarayıcılar ve karma elbise gibi teknolojilerin bireyin gerçeklik algısını bozarak paranoya ve yabancılaşmayı tetiklediğini gösterir. Benzer şekilde, Minority Report (2002), yapay zekâ tabanlı suç öngörü sistemlerinin bireysel özgürlükleri tehdit ettiği bir dünyayı resmederken, bireyin sürekli izleniyor ve öngörülüyor olma kaygısını merkeze alır. Teknolojik distopya, geniş ölçekli toplumsal çöküşü vurgularken, teknolojik paranoya, bireysel ve psikolojik düzeyde teknolojinin denetleyici etkilerine odaklanır. Bu çalışmada "teknolojik paranoya" kavramı tercih edilmiştir, çünkü çağdaş sinema, teknolojinin birey üzerindeki mikro düzeydeki etkilerini ve günlük yaşamda yarattığı güvensizlik atmosferini daha belirgin şekilde işlemektedir.

Söz konusu diğer yapay zekâ temalı filmler incelendiğinde Alphaville (1965), THX 1138 (1971), Westworld (1973), Demon Seed (1977), Blade Runner (1982), The Terminator (1984), The Lawnmower Man (1992), The Matrix (1999), A.I. Artificial Intelligence (2001), Resident Evil (2002), I, Robot (2004), Stealth (2005), Eagle Eye (2008), Tron: Legacy (2010), Eva (2011), Robot & Frank (2012), Her (2013), The Machine (2013), Ex Machina (2014), Morgan (2016), Tau (2018), Alita: Battle Angel (2019), I am Mother (2019), Superintelligence (2020), M3GAN (2022), Simulant (2023), Atlas (2024) ve The Pod Generation (2024) gibi filmler öne çıkmaktadır (Göral, 2021, ss.927-929).

The Circle (2017) filmi ise yapay zekâ, gözetim ve teknolojik paranoya temalarının yer aldığı önemli bir filmidir. *The Circle* filminde tümüyle açık ve şeffaf bir toplum tasarımı sunulmaktadır. Film, gelişen teknolojinin “her şeyi görünür kılmaya ve her şeyi paylaşma” çabasının ne kadar ileri götürülebileceğini test etmeye çalışmaktadır (Akçay, 2019, s. 1). Bu noktadan hareketle çalışmada, yapay zekâ, gözetim ve teknolojik paranoya unsurlarının “*The Circle*” filminde nasıl sunulduğu ele alınmıştır.

3. Materyal ve Metot

3.1. Araştırmanın Amacı ve Soruları

Araştırmanın amacı, *The Circle* filmi üzerinden sinemada dijital gözetim unsurunun ve buna bağlı olarak ortaya çıkan teknolojik paranoya temalarının analiz edilmesidir. Ana amacın yanında çalışmada, karakterlerin, senaryonun, diyalogların ve filme dair diğer unsurların dijital gözetim ve teknolojik paranoyaya nasıl hizmet ettiğini de ortaya çıkarmak amaçlanmaktadır.

Bu amaçlar doğrultusunda çalışmada cevabı aranan sorulara aşağıda yer verilmiştir:

S1. Filmde dijital gözetim ve teknolojik paranoya unsurları nasıl sunulmuştur?

S2. Filmdeki karakterler, senaryo, diyaloglar ve görsel anlatım unsurları dijital gözetim ve teknolojik paranoya temalarına nasıl katkı sağlamaktadır?

3.2. Araştırmanın Yöntemi, Kapsamı ve Sınırlılıkları

Araştırmada, *The Circle* filmi ele alınmıştır. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada, filmi analiz etmek için Norman Fairclough’un eleştirel söylem analizi yöntemi kullanılmıştır.

Eleştirel söylem analizi, söylemi toplumsal eylemin bir biçimi olarak ele almakta ve özellikle toplumsal sorunlara odaklanarak bu sorunların söylemsel temalarını incelemektedir. Güç ilişkilerinin söylemsel biçimlerde kurulduğu ve yeniden üretildiği varsayımıyla hareket eden bu yaklaşım, söylemin yalnızca bir ifade biçimi değil, aynı zamanda kültürü ve toplumu inşa eden yapısal bir unsur olduğunu savunmaktadır. Söylemin ideolojik işlevi, toplumsal gerçekliklerin belirli çıkarlar doğrultusunda inşa edilmesine katkı sağlarken, tarihsel bağlamı ise söylemin anlamını ve etkisini şekillendiren temel bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Metin ile toplum arasındaki ilişki, doğrudan değil, çeşitli toplumsal, kültürel ve tarihsel araçlar üzerinden kurulmaktadır. Bu nedenle eleştirel söylem çözümlemesi, yalnızca betimleyici değil, aynı zamanda yorumlayıcı ve açıklayıcı bir yaklaşım benimseyerek, söylemin ardında yatan güç dinamiklerini ve ideolojik yapıları açığa çıkarmayı amaçlamaktadır (Scollon, 2001, s. 141).

Filmin analizinde kullanılan Fairclough’un eleştirel söylem analizi, tanımlama, yorumlama ve açıklama olmak üzere üç aşamadan oluşmaktadır. Bu analiz sürecinin merkezinde metin yer almakta olup, ilk aşamada sözlü ya da yazılı metnin yapısal özellikleri incelenir. Bu noktada, metindeki kişi, yer, zaman, olay, anlatıcı gibi öğeler ile gramatik yapı, sözcük seçimi ve dilbilgisel özellikler ayrıntılı biçimde analiz edilir. İkinci aşama ise söylemsel pratikler olarak adlandırılır ve metnin üretim ve yorumlanma süreçlerini kapsar. Bu düzeyde, birinci aşamada belirlenen dilsel göstergeler temel alınarak metindeki söylemler çözümlenir. Beraberinde metin, ideolojik, politik ya da toplumsal bağlamı içinde yeniden anlamlandırılır. Üçüncü ve son aşama ise sosyokültürel pratikler boyutudur. Bu düzeyde, söylemlerin toplumsal bağlamı içerisinde ne tür amaçlara hizmet ettiği, hangi mesajları ilettiği, yazarın ya da metnin üreticisinin ideolojik veya siyasi bir konumlanmasının olup olmadığı gibi sorulara yanıt aranır ve çözümlenmeye toplumsal bir açıklama kazandırılır (Fairclough, 1995, s. 98).

Fairclough’un söylem çözümlemesi yönteminin tercih edilmesinin temel nedeni, söylemin ne olduğuna ve nasıl işlediğine dair farklı analiz düzeylerini bir arada değerlendirmeye olanak tanıyan çok katmanlı bir yaklaşım sunmasıdır. Bu yöntem, yalnızca metinle sınırlı kalmayan bir çözümleme perspektifi geliştirmekte, metnin üretim sürecini, söylemsel yapısını, metnin üreticisini, yayımlandığı mecrayı, söz konusu söylemin yer aldığı toplumsal pratikleri ve bunların ardında yatan siyasal ve ideolojik yapıları da inceleme nesnesi haline getirmektedir (Fairclough, 2015, s. 58). Dolayısıyla bu yaklaşım, özellikle film gibi çok katmanlı ve çok modlu anlatı biçimlerinin çözümlemesinde, içerik ile bağlam arasındaki ilişkiyi derinlemesine anlamaya imkân tanımaktadır. Çalışmada *The Circle* filmi, yapay zekâ destekli dijital gözetim ve teknolojik paranoya temalarını çarpıcı ve bütüncül bir şekilde temsil etmesi nedeniyle tercih edilmiştir.

Araştırmanın sadece *The Circle* filmine odaklanması ve analiz yöntemi olarak yalnızca Norman Fairclough'un eleştirel söylem analizinin tercih edilmesi çalışmanın iki sınırlılığını oluşturmaktadır. Bu durum, elde edilen bulguların genellenebilirliğini sınırlamakta ve dijital gözetim ile teknolojik paranoya temsillerinin farklı filmler üzerinden değerlendirilmesini dışarıda bırakmaktadır. Yapay zekânın sinemada teknolojik olarak film yapım sürecine olan etkisinin değil filme nasıl konu edildiğinin ele alınması da diğer bir sınırlılığı oluşturmaktadır.

4. Bulgular ve Yorumlar

Araştırma kapsamında ele alınan *The Circle* filmi Norman Fairclough'un eleştirel söylem analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Film analiz edilirken Fairclough'un eleştirel söylem analizinde kullandığı tanımlama, yorumlama ve açıklamadan oluşan üç boyuttan yararlanılmıştır. Analizde yapay zekâ, dijital paranoya ve gözetim unsurlarının filmde nasıl temsil edildiğine odaklanılmıştır.

Foto 1. The Circle Filminin Afişi.

Filmin Künyesi

Adı	: The Circle
Vizyon Tarihi	: 28 Nisan 2017 May 2023
Yapımcı	: Gary Goetzman, Anthony Bregman, James Ponsoldt
Yapım Şirketi	: Insider Entertainment, 1978 Films, EuropaCorp, Imagenation Abu Dhabi FZ, Likely Story
Yönetmen	: James Ponsoldt
Senaryo	: James Ponsoldt, Dave Eggers
Müzik	: Danny Elfman
Oyuncular	: Emma Watson, Tom Hanks, John Boyega
Yer	: Amerika Birleşik Devletleri
Dili	: İngilizce
Süre	: 1 saat 50 dakika
Tür	: Bilim Kurgu, Dram, Gerilim

4.1. Tanımlama

4.1.1. Teknolojik Paranoya, Gözetim ve Yapay Zekâ Unsurlarının Temsili

The Circle filmi, çağdaş dijital gözetim toplumunun işleyişini, teknolojik paranoyanın hem bireysel hem de toplumsal düzeydeki etkilerini ve yapay zekâ tabanlı sistemlerin bu sürece nasıl yön verdiğini merkeze alan distopik bir anlatı sunmaktadır. Norman Fairclough'un eleştirel söylem analizinin ilk aşaması olan tanımlama (description), filmde söylemin ve eylemin yüzeysel olarak nasıl sunulduğuna ve toplumsal normların nasıl yeniden üretildiğine odaklanmaktadır. Bu noktada, filmdeki gözetim toplumunun işleyişi ve dijitalleşen yeni

toplumsal normlar, Lyon'un (2018) "gözetim toplumu" ve Zuboff'un (2019) "gözetim kapitalizmi" kavramsallaştırmalarıyla da paralellik göstermektedir. Lyon'un "gözetim toplumu" kavramı, bireylerin ve toplumun teknolojik araçlarla sürekli izlendiği ve bu izlemenin günlük yaşamı şekillendiren bir norm haline geldiği bir düzeni ifade eder. Zuboff'un "gözetim kapitalizmi" ise, şirketlerin bireylerin verilerini toplayarak, analiz ederek ve bu verileri ekonomik kazanç ve toplumsal kontrol için kullanarak bireysel mahremiyeti tehdit eden bir sistemi tanımlar.

Filmin ana karakteri Mae Holland'ın, The Circle şirketinde işe başlaması, izleyiciye dışarıdan bakıldığında cazip ve yenilikçi bir dijital kültür dünyasının kapılarını aralamaktadır. The Circle, yalnızca bir teknoloji şirketi değil, aynı zamanda küresel çapta veri toplayan, analiz eden ve insan davranışlarını tahmin ederek toplumsal düzeni kontrol altına almaya çalışan bir yeni nesil yapay zekâ platformu olarak konumlanmaktadır. Buradaki veri odaklı denetim ve algoritmik gözetim mekanizmaları, Beer'in (2018) "algoritmik süreç" ve Eubanks'in (2018) "otomatik eşitsizlik" kavramlarıyla ilişkilendirilebilir. Beer'in "algoritmik süreç" kavramı, yapay zekâ tabanlı sistemlerin bireylerin verilerini toplayarak davranışlarını öngörme ve yönlendirme süreçlerini ifade ederken, Eubanks'in "otomatik eşitsizlik" kavramı, bu sistemlerin bireyler arasında ayrımcılık ve eşitsizlik yaratarak toplumsal kontrolü pekiştirdiğini vurgular. *The Circle* filminde, şirketin SeeChange kameraları ve yapay zekâ algoritmaları, bireylerin her anını izleyerek davranışlarını şekillendirmekte ve şeffaflık adı altında eşitsizlikleri derinleştiren bir gözetim rejimi oluşturmaktadır. Filmdeki gözetim pratikleri, yalnızca teknik bir uygulama olarak değil, etik, psikolojik, kültürel ve yapay zekâ tabanlı bir sistemin ürünü olarak da işlenmektedir.

4.1.2. Yapay Zekâ, Gözetim ve Teknolojik Paranoyanın Sinematik Sunumu

Filmde, Eamon Bailey karakteri yaptığı sunumda "Paylaşmak iyileştirir, saklamak ise bencilliktir. Bilgiyi paylaşmamak toplumsal bir zarardır" diyerek şirketin vizyonunu özetlemektedir. Bu söylem, şirketin gözetim uygulamalarını ve veri paylaşımını ahlaki bir gereklilik gibi meşrulaştırmakta, yapay zekâ destekli analizlerin hayatın her alanına entegre edilmesini teşvik etmekte ve bireysel mahremiyetin sistematik olarak aşınmasının önünü açmaktadır.

Bununla birlikte filmde SeeChange adı verilen minyatür kameralar hem şirket kampüsüne hem de kamusal alana dağıtılmış ve herkesin her yerde izlenebilir olması durumu/mottosu yeni toplumsal norm haline getirilmiştir. Bu uygulama, yalnızca fiziksel mekânların değil, dijital alanların da gözetim altına alındığını göstermektedir. SeeChange kameralarının yaygınlaşması, Foucault'nun (1977) panoptikon metaforuyla bireylerin her an izlenebileceği modern bir gözetim rejimini simgelemektedir. *The Circle*'ın topladığı veri yığınları, şirketin sahip olduğu yapay zekâ algoritmaları tarafından işlenmekte, analiz edilmekte ve toplumsal davranışların yönetiminde kullanılmaktadır. Bu durum ise algoritmik gözetimin toplumsal norm haline gelmesine ilişkin Beer'in (2018) ile Eubanks'in (2018) güncel analizleriyle örtüşmektedir. Bailey'in filmde yer alan "Herkesin her an her yerde olması sadece bir bakış açısı değil, bir zorunluluk" repliği de söz konusu sürekli gözetimin yeni dijital toplumda zorunlu bir norm haline gelmesini meşrulaştırmaktadır.

4.1.3. Yapay Zekâ, Gözetim ve Teknolojik Paranoyanın Gündelik Yaşama Yansıması

Filmin başkarakterleri Mae'in "Şeffaflık hayatı kurtarır" sloganıyla tüm yaşamını canlı yayınlamaya başlaması, yalnızca kendisinin değil, çevresindekilerin de sürekli gözetim altına alınmasına yol açmaktadır. Canlı yayın sürecinde şirketin yapay zekâ tabanlı sosyal medya platformları, anlık olarak izleyici yorumlarını, beğenileri ve tepkileri analiz ederek Mae'in davranışlarını yönlendirmede kullanılmaktadır. Bu tür platformlarda bireylerin sosyal statülerinin yapay zekâ algoritmaları tarafından şekillendirilmesi, "algoritmik toplumsal yönlendirme" ve "otomatik eşitsizlik" olarak ifade edilmektedir (Beer 2018; Eubanks, 2018).

Filmin bir sahnesinde Mae'in eski arkadaşı Mercer, şunları söylemektedir: "Senin takipçilerin yüzünden artık kendimi kendi hayatımda yabancı gibi hissediyorum." Bu replik, yalnızca gözetimin bireyi değil, toplumsal ilişkileri de paranoya ve yabancılaşma duygusuyla şekillendirdiğinin göstergesi olmaktadır. Aynı zamanda, sosyal medya platformlarının, yapay zekâ algoritmalarıyla bireylerin sosyal statülerini ve ilişkilerini yeniden tanımladığını da ortaya koymaktadır.

Mercer'in bir başka sahnesinde, izleyiciler Mercer'ı bulup sosyal medya üzerinden linç kampanyası başlatmaktadır. Mercer ise "Siz beni burada görmek istemiyorsunuz, siz yalnızca beni kontrol etmek

istiyorsunuz!” diyerek gözetleyenlere tepki göstermektedir. Bu durum, bireylerin gözetim altında kaygı, öfke ve yalnızlık hislerinin güçlendiğini drammatize etmektedir.

Film boyunca gözetim sadece dışsal bir tehdit değil, karakterlerin iç dünyalarında kaygı, güvensizlik ve paranoya hissi uyandıran bir faktör olarak işlenmektedir. Özellikle Mae’in şeffaflığı savunan söylemlerine rağmen, yaşadığı suçluluk, tedirginlik ve izleniyor olma hissi, teknolojik paranoyanın bireysel düzeydeki yansımaları olmaktadır. Buradaki içsel huzursuzluk, yapay zekâ destekli gözetimin “her an, her yerde” olmasından kaynaklanmaktadır.

The Circle’daki şeffaflık baskısı, karakterlerin gönüllü olduğu izlenimini verse de aslında gönüllü rıza değil, yapay zekâ tabanlı veri analitiğiyle sistemin dayattığı bir normdur. Bu gönüllü mahkûmiyet ve algoritmik rıza, Zuboff’un (2019) gözetim kapitalizmi ile Lyon’un (2018) gözetim toplumu analizlerinde de detaylı biçimde açıklanmaktadır. Şirket kültürü, bireysel verilerin ifşasını ödüllendirirken, mahremiyet talebini ise şüpheyle karşılamaktadır. Buradaki gözetimin, bireylerin davranışlarının, tercihlerinin ve ilişkilerinin yapay zekâ algoritmaları tarafından sürekli olarak izlenmesi, kayıt altına alınması ve analiz edilmesi şeklinde açıklanması mümkündür.

Şirketin sosyal ödüllendirme ve dışlama mekanizmaları da gözetim ile teknolojik paranoya arasındaki bağı güçlendirmektedir. Gözetim altında yaşayan çalışanlar, sürekli olarak daha fazla paylaşım yapmaya, daha fazla veri üretmeye teşvik edilmektedir. Bu durum, bireylerin gönüllü mahkûmiyetini doğurmaktadır. Bu teşvik ise The Circle’in yapay zekâ sistemleri tarafından sürekli analiz edilen çalışan davranışları temel alınarak gerçekleştirilmektedir.

Gözetim ve teknolojik paranoya ekseninde incelendiğinde filmde Mae’in annesi, kızına: “Her şeyin bu kadar kayıt altında olması iyi mi, kötü mü bilmiyorum. Kimse artık gerçek anlamda yalnız kalamıyor” diyerek endişesini ifade etmektedir. Bu durum ve söylem, sıradan bireylerin teknolojik gözetim ve paranoyayla olan ilişkisini, jenerasyon farkını da göstererek vurgulamaktadır.

4.1.4. Gözetim ve Denetim Aracı Olarak Yapay Zekânın Kullanılması ve Mahremiyetin Yok Edilmesi

Filmde mahremiyetin ortadan kalkışı, yalnızca teknolojik ilerlemenin değil, yapay zekâ destekli sistemli bir toplumsal baskının sonucu olarak gösterilmektedir. Yapay zekânın gerçek zamanlı veri analizi ve toplumsal davranışı şekillendirme kapasitesi, günümüzdeki algoritmik gözetim ile yakından ilişkili olmaktadır (Beer 2018; Eubanks, 2018). Mae’in canlı yayın sırasında Mercer’in ölümüne neden olması, gözetimin bireyler arası ilişkileri nasıl tahrip ettiğinin ve teknolojik paranoyanın yıkıcı sonuçlarının çarpıcı bir örneğini oluşturmaktadır. Bu olay, aynı zamanda, bireylerin davranışlarının yapay zekâ algoritmaları ile gerçek zamanlı analiz edilip kamuoyu tarafından anında yargılanabildiği distopik bir toplumsal düzene işaret etmektedir.

The Circle, gözetimi ve şeffaflığı “iyi toplumun” temel şartı olarak konumlandırırken, bireylerin bu sisteme uyum sağlamaya zorlandığını ve toplumsal dışlanma korkusuyla hareket ettiğini anlatmaktadır. Bu süreç, Lyon’un (2018) gözetim toplumu ve Zuboff’un (2019) gözetim kapitalizmi analizlerinde de toplumsal kontrolün gönüllü katılım ve korkuyla nasıl güçlendirildiğini açıklayan örneklerle desteklenebilmektedir. Şirketin yapay zekâ sistemleri, bu bireysel uyumu artırmak ve toplumsal davranışı yönlendirmek için sürekli kendisini yenilemekte ve geliştirmektedir. Bu bireysel ve toplumsal gözetim ve denetim mahremiyetin de ortadan kaldırılmasını dayatan bir düzeni doğurmaktadır. Öyle ki, filmdeki bir toplantı sahnesinde, Bailey’in bir izleyiciye “Saklayacak bir şeyiniz yoksa neden gizlenmek istiyorsunuz?” sorusunu sorması mahremiyetin adım adım bir suç gibi gösterilmesine hizmet etmektedir.

4.2. Yorumlama

Fairclough’un eleştirel söylem analizinin yorumlama aşaması, filmde sunulan gözetim, yapay zekâ ve teknolojik paranoya arasındaki etkileşimlerin, toplumsal ve bireysel psikolojiye nasıl sirayet ettiğini katmanlı şekilde incelemektedir. *The Circle* filminde, karakterlerin dönüşümü, diyaloglar ve olay örgüsü üzerinden bu etkileşimin görünür hale geldiği çok sayıda örnek sunulmaktadır.

4.2.1. Karakterler ve Diyaloglar Üzerinden Bireysel ve Kolektif Teknolojik Paranoya

Filmin ana karakteri olan Mae’in filmin başında şirketin şeffaflık ve dijital topluluk ideallerine inandığı ve sistemin bir parçası olmaktan mutluluk duyduğu görülmektedir. Ancak, şirketin yapay zekâ tabanlı gözetim ağının hayatının her alanına yayılmasıyla birlikte, Mae’in yaşadığı psikolojik baskı ve izleniyor olma hissi

giderek artmaktadır. Filmde Mae odasında yalnızken ekrandan “Uzun süredir paylaşımda bulunmadınız. Takipçileriniz sizi bekliyor” uyarısını almaktadır. Bu tür bildirimler, şirketin yapay zekâ algoritmalarının bireyin özel alanına sürekli müdahale ettiğini ve gönüllü mahkumiyetin nasıl üretildiğini göstermektedir. Diğer bir sahnede, Annie ile Mae arasında geçen şu diyalog dikkat çekmektedir: Annie: Artık gizliliğe ne gerek var, Mae? Sır saklamak kime hizmet ediyor?, Mae: Ama bazen... bazen insanın kendi olması gerekmez mi? Bu diyalog, mahremiyetin sorgulanması ve bireyin kimlik inşası üzerindeki toplumsal baskının arttığı yeni gerçekliği simgelemektedir. Bu durum, Turkle’ın (2011) ve Boyd’un (2014) sosyal medya çağında bireyin yalnızlaşma ve kimlik krizi unsurlarıyla örtüşmektedir. Turkle’ın (2011) “yalnızlaşma” kavramı, sosyal medya platformlarının bireyleri yüzeysel bağlantılarla bir araya getirirken, derin ve anlamlı ilişkileri zayıflatarak bireysel izolasyona yol açtığını ifade eder. Boyd’un (2014) “kimlik krizi” kavramı ise, sosyal medya ortamlarında bireylerin sürekli bir performans sergilemeye zorlanması ve bu süreçte otantik kimlik algılarının zedelenmesi durumunu tanımlar. *The Circle* filminde, TrueYou platformunun Mae’yi her anını paylaşmaya zorlayan bildirimleri, Turkle’ın yalnızlaşma kavramıyla uyumlu olarak, bireyin özel alanını ortadan kaldırarak sosyal izolasyonu derinleştirir. Aynı zamanda, Annie ile diyalogda Mae’nin “kendi olması” gerektiğine dair ifadesi, Boyd’un kimlik krizi kavramıyla örtüşen bir şekilde, şeffaflık baskısının bireyin otantik kimliğini sorgulamasına yol açtığını gösterir.

Filmde Mercer de teknolojik gözetimin sosyal çevre üzerindeki yıkıcı etkisini gösteren önemli bir karakter olmaktadır. Mercer’in söylemleri ile sosyal medyanın ve yapay zekâ algoritmalarının birey üzerinde yarattığı toplu baskı ve yabancılaşma açıkça ortaya konulmaktadır. Mercer’in, “Senin takipçilerin yüzünden artık kendimi kendi hayatımda yabancı gibi hissediyorum.” ve “Burada kimse beni gerçekten görmüyor; herkes bana bakıyor ama kimse görmüyor.” Söylemleri, bireyin toplumsal baskı altında kendi öz kimliğini yitirme tehlikesine ve dijital gözetimin yeni sosyal izolasyon biçimlerine işaret etmektedir. Söz konusu toplu dijital linç ve algoritmik baskı deneyimleri, Marwick & Boyd (2011) ve Boyd (2014) tarafından sosyal medya ortamlarında toplumsal dışlanma ve psikolojik yalnızlaşma olarak kavramsallaştırılmıştır.

Filmde Annie karakterinin yaşadığı psikolojik çöküş, şirket içindeki algoritmik başarı ve sosyal medya skorları baskısının bireysel ruh sağlığı üzerindeki tahribatını gösteren önemli bir örnek olarak öne çıkmaktadır. Annie, *The Circle*’da en çok beğeni ve paylaşım yapan örnek çalışanlardan biri olmaktadır; ancak, zamanla bu başarı yarışı onu tükenmişliğe götürmekte ve değersiz hissetmesine yol açmaktadır. Annie’nin “Her gün biraz daha az kendim gibi hissediyorum. Ne kadar çok puan toplarsam, o kadar yalnızlaşıyorum” söylemi, bu değersizlik ve tükenmişlik durumunu çarpıcı bir şekilde ifade eder. Filmdeki dijital performans ve skor sistemleri, Creemers’in (2018) ve Pasquale’nin (2015) araştırmalarındaki algoritmik toplumsal denetim biçimleriyle, özellikle Çin sosyal kredi sistemiyle benzerlik göstermektedir. Creemers’in (2018) çalışması, Çin sosyal kredi sistemini, bireylerin davranışlarını puanlama ve ödüllendirme yoluyla toplumsal kontrolü sağlayan algoritmik bir mekanizma olarak tanımlar; bu sistem, bireylerin sosyal ve ekonomik statülerini belirleyen bir denetim aracıdır. Pasquale’nin (2015) “algoritmik toplumsal denetim” kavramı ise, yapay zekâ ve veri analizine dayalı sistemlerin bireylerin davranışlarını izleyerek ve değerlendirerek toplumsal normları şekillendirdiğini ve bireyleri belirli davranış kalıplarına zorladığını ifade eder. *The Circle* filminde, *The Circle* şirketinin TrueYou platformu aracılığıyla uyguladığı beğeni ve paylaşım temelli skor sistemi, Annie’nin sürekli performans sergileme baskısı altında tükenmişliğe sürüklenmesini sağlar; bu durum, Creemers’in sosyal kredi sisteminde bireylerin puanlama yoluyla kontrol edilmesi ve Pasquale’nin algoritmik denetimde bireylerin davranışlarının şekillendirilmesiyle paralellik gösterir. Annie’nin yalnızlaşma ve değersizlik hissi, bu sistemlerin bireysel ruh sağlığı üzerindeki yıkıcı etkisini ortaya koyar.

Mae’in annesi ve babası da gözetim toplumu ve yapay zekâ dayatmalarıyla başa çıkmakta zorlanmaktadır. Özellikle babasının, “Biz burada ailemizle baş başa olmak istiyoruz, izlenmek için değil” sözü eski kuşak ile dijital gözetim çağının çatışmasını özetlemektedir. Annesinin ise “Her şeyin bu kadar kayıt altında olması iyi mi, kötü mü bilmiyorum. Kimse artık gerçek anlamda yalnız kalamıyor” söylemi nesiller arası mahremiyet ve özgürlük anlayışındaki kırılmayı göstermektedir.

4.2.2. Diyaloglarda ve Anlatıda Teknolojik Paranoyanın Derinleşmesi

The Circle’ın sosyal medya platformunda yapılan yorumların ve anlık etkileşimlerin, şirketin yapay zekâ algoritmaları tarafından analiz edilerek Mae’in kararlarını ve gündelik davranışlarını doğrudan etkilediği görülmektedir. Mae’in kendi ağında yaptığı bir yayında “Gizlilik hırsızlıktır. Şeffaflık ise gerçektir” söylemi

bu, teknolojik manipülasyonun bireysel düzeyde nasıl içselleştirildiğini göstermektedir. Ancak film ilerledikçe, bu inanç yerini şüpheye bırakmaktadır. Mercer'ın başına gelen trajedi, şeffaflık ideolojisinin yıkıcı ve telafisiz sonuçlar doğurabileceğini dramatik biçimde ortaya koymaktadır.

Bununla birlikte şirket toplantılarında Bailey de çalışanlara sürekli olarak "Dünyada her şey bilinir olursa, suç kalmaz" mesajını vermektedir. Bu tür söylemler, algoritmaların toplumsal güvenliği artırdığı iddiasıyla şeffaflık ve gözetimi haklı çıkarmaya çalışmaktadır.

Filmde Mae'in sistemin kurucularını da kendi şeffaflık oyununa dahil etmesi, şeffaflık ilkesinin bile şirket kurucuları için bir tehdit ve baskı mekanizmasına dönüşebileceğini göstermektedir. Mae, Bailey'e "Şimdi sıra sizde. Sizin hayatınız da şeffaf olsun" diyerek onun da şeffaflık ilkesi doğrultusunda gözetime ve mahremiyetin ifşa edilmesine dahil olmasını istemektedir. Bailey ise "Ama biz... bu kadar ileri gideceğimizi düşünmemiştik" diyerek cevap vermektedir. Bu da teknolojik paranoyanın en tepede bile hissedilebileceğini ve gözetimden hiç kimsenin tam anlamıyla muaf olmadığını göstermektedir.

4.2.3. Yapay Zekâ, Gözetim ve Yeni Toplumsal Normlar

Filmde, gözetim ve veri toplama yalnızca teknolojik bir gelişme olarak değil, aynı zamanda yeni toplumsal normların oluşmasına aracılık eden bir süreç olarak sunulmaktadır. The Circle'in geliştirdiği yapay zekâ tabanlı izleme sistemleri, kullanıcıların yalnızca davranışlarını değil, duygularını ve ilişkilerini de analiz ederek toplumsal kontrolü optimize etmektedir.

Öyle ki bir sosyal paylaşım ağında yapılan canlı yayınında izleyicilerden gelen binlerce mesajın 'bot' gibi otomatik olarak analiz edilerek kişiye geri bildirim dönüşmesi, toplumsal normun gerçek zamanlı algoritmik olarak üretildiği bir dönemi işaret etmektedir.

Bu yeni toplumsal düzende hem bireyler hem de kurumlar sürekli bir güvensizlik, izleniyor olma ve manipülasyon korkusu içinde yaşamaktadır. Teknolojik paranoya ise bireylerin toplumsal rollerini ve ilişkilerini, yapay zekânın denetlediği birer veri noktasına indirgemektedir. Artık toplumsal prestij ve kimlik, platformdaki görünürlük, paylaşım ve beğeni skorlarıyla belirlenmektedir.

Filmin bir başka sahnesinde, Annie ile Mae'in tartışmasında Annie'nin "Eskiden insanlar hata yapar ve unutulurdu. Şimdi ise, her şey sonsuza dek kalıyor ve herkes izliyor" söylemi, hem bireyin hata yapma özgürlüğünün dahi elinden alınmasını hem de algoritmik toplumda kolektif hafıza ve sürekli yargı kültürünü göstermektedir.

4.3. Açıklama

Norman Fairclough'un eleştirel söylem analizinde açıklama aşaması, söylemin toplumsal gerçeklik ve ideolojik yapı ile nasıl ilişkilendirildiğine, güç ilişkilerinin ve toplumsal kontrolün nasıl inşa edildiğine odaklanmaktadır. *The Circle* filmi, gözetim, yapay zekâ ve teknolojik paranoya temalarının yalnızca bireysel düzeyde değil, toplumsal ölçekte de yeni normlar ve kontrol biçimleri ürettiğini çarpıcı biçimde ortaya koymaktadır. Filmin anlatısı ilerledikçe, bireyin ve toplumsal yapının bütüncül bir algoritmik güce nasıl teslim olduğu, toplumsal yapı ve güç ilişkilerinin köklü biçimde nasıl dönüştüğü açıkça görülmektedir (Gillespie, 2018; O'Neil, 2016).

The Circle şirketinin dayattığı tam şeffaflık ilkesi, yüzeyde etik ve toplumsal yarar gibi sunulsa da, esasen mahremiyetin gönüllü olarak feda edildiği, rızanın toplumsal baskı ve içselleştirilmiş disiplin aracılığıyla üretildiği bir düzeni inşa etmektedir. Bailey'nin tekrar tekrar vurguladığı "Paylaşmak iyileştirir, saklamak bencilliktir" söylemi, dijital gözetimin neredeyse ahlaki bir zorunluluk haline gelmesine neden olmaktadır. Bireylerin gönüllü biçimde gözetim altına girmesi, yapay zekâ algoritmalarının sunduğu aidiyet, ödül, toplumsal kabul ve başarı vaadiyle teşvik edilmektedir. Şirket kültürünün "Paylaşmak iyileştirir" sloganıyla desteklenmesi, şeffaflık baskısının toplumsal norm haline getirildiğini ve bireyin mahremiyetini kendi rızasıyla terk etmesini sağladığını göstermektedir.

Filmin önemli sahnelerinde, kullanıcı ve çalışanların dijital ayak izlerinin şirketin yapay zekâ algoritmaları tarafından analiz edildiği ve toplumsal davranışların bu analizlere dayalı olarak yönlendirildiği görülmektedir. Annie ile Mae arasında geçen "Ne kadar puan toplarsan o kadar iyisin... ya da sistem böyle diyor. Ama sence gerçekten öyle mi?" ve "Burada ne hissediyorsam, algoritmalar onu herkesten önce biliyor." gibi diyaloglar, bireylerin yalnızca davranışlarının değil, duygularının ve kimliklerinin de algoritmik mekanizmalar tarafından şekillendirildiğini göstermektedir. Algoritmaların hem başarıyı hem de uyumsuzluğu ödül ve ceza

mekanizmalarına dönüştürmesi, bireylerin kendilerini özgürce ifade edememelerine, zamanla yalnızlaşmalarına ve kimliklerinin sistem tarafından tanımlanan “doğru” biçimlere bürünmesine yol açmaktadır. Mercer’ın sosyal linç kampanyasına uğradığı sahnede gelen “Onu bulalım! Kaçamaz! Onun gizleyecek bir şeyi var.” ve “Her şeyi paylaşmayanlardan korkulur” gibi yorumlar, yalnızca toplumsal değil, aynı zamanda psikolojik erozyonun da bir göstergesi olmaktadır. Mae’in babasının “Biz sadece kendi halimizde yaşamak isterken, şimdi tüm dünya hayatımıza bakıyor.” Sözleri ise gözetimin toplumsal ilişkilerde yarattığı baskıyı ve yabancılaşmayı somutlaştırmaktadır.

Filmde, Mae’in sistemin kurucularını da şeffaflığa zorlaması, şeffaflık ilkesinin yalnızca sıradan bireyler için değil, aynı zamanda iktidar sahipleri için de bir tehdit ve baskı mekanizmasına dönüştüğünü ortaya koymaktadır. Bailey’in cevap verememesi ve topluluğun tepkisi, gözetimin yukarıdan aşağıya da mutlak bir baskı haline geldiğini kanıtlamaktadır. Artık hiç kimse, ne sıradan çalışanlar ne de sistemin sahipleri, algoritmaların ve kamuoyunun gözetiminden uzak olmamaktadır.

Filmin güncel toplumsal düzenle ilişkisi, gerçek dünyadaki veri odaklı gözetim ve algoritmik kontrol pratikleriyle kurduğu paralelliklerle güçlenmektedir. Örneğin, Çin’in sosyal kredi sistemi, bireylerin davranışlarını izleyen, puanlayan ve bu puanlara göre sosyal ve ekonomik fırsatları düzenleyen bir algoritmik denetim mekanizmasıdır. Facebook ve Google’ın veri odaklı gözetim politikaları, kullanıcıların kişisel verilerini toplayarak davranışlarını analiz eden ve reklam hedeflemesi gibi ticari amaçlar için kullanan sistemleri ifade eder. WhatsApp ve Instagram’ın kişisel veri paylaşımı skandalları, bu platformların kullanıcı verilerini izinsiz veya şeffaf olmayan şekillerde paylaşmasıyla ortaya çıkan mahremiyet ihlallerini kapsar; örneğin, WhatsApp’ın 2021’de veri paylaşım politikalarını güncellemesi kullanıcıların veri güvenliğine dair endişelerini artırmıştır. Cambridge Analytica skandalı, 2018’de Facebook üzerinden milyonlarca kullanıcının verilerinin siyasi manipülasyon amacıyla izinsiz kullanıldığını ortaya çıkaran bir olaydır (Tufekci, 2015, s. 204). Buna tepki olarak ortaya çıkan #DeleteFacebook kampanyası, kullanıcıların mahremiyet endişeleriyle sosyal medya platformlarını terk etmeye çağıran bir toplumsal harekettir. Bu örnekler, *The Circle* filmindeki TrueYou platformunun bireylerin her anını izleyen, sosyal medya skorları aracılığıyla davranışlarını değerlendiren ve şeffaflık adı altında kontrol eden algoritmik sistemleriyle doğrudan ilişkilidir. Filmde, TrueYou’nun kullanıcıları sürekli paylaşım yapmaya ve performans sergilemeye zorlaması, Eubanks’in (2018) “otomatik eşitsizlik” kavramıyla örtüşür; bu kavram, algoritmik sistemlerin bireyler arasında ayrımcılık ve eşitsizlik yaratarak toplumsal kontrolü pekiştirdiğini ifade eder. Tufekci (2015, s. 204) ise, sosyal medya platformlarının algoritmik manipülasyon yoluyla bireylerin davranışlarını şekillendirdiğini ve bu süreçte sosyal ve politik süreçleri etkilediğini belirtir. Örneğin, Tufekci’nin incelediği Facebook’un “duygusal bulaşma” deneyi, platformun algoritmalar aracılığıyla kullanıcıların ruh hallerini manipüle edebildiğini göstermiştir; bu, TrueYou’nun bireyleri şeffaflık baskısı altında yönlendirmesiyle paralellik taşır. Bu kapsamda, *The Circle*’ın TrueYou platformu, güncel toplumsal düzendeki gözetim ve kontrol mekanizmalarının distopik bir yansımasını sunarak, bireylerin mahremiyetini ortadan kaldıran ve davranışlarını algoritmik olarak şekillendiren sistemlerin tehlikelerine işaret eder. *The Circle*, gözetim, yapay zekâ ve teknolojik paranoyanın bireysel özgürlük, toplumsal güven ve demokratik katılım gibi temel değerlerin sınırlarını yeniden belirlediğini eleştirel bir dille işlemektedir. Mae’in “Peki ya kimse yalnız kalmazsa? Ya hiçbir sır kalmazsa? O zaman insan kalır mı?” sorusu, yalnızca filmde değil, günümüz dijital toplumunda da hala yanıtlanmamış bir soru olmaktadır.

Bu noktada genel çerçeveden ele alındığında sinema, toplumsal bilinç ve etik tartışma alanı olmanın ötesinde, geleceğin tehlikelerine karşı bir uyarı işlevi üstlenmektedir. Nitekim, Andrejevic (2013) de dijitalleşme ve gözetim toplumu üzerine sinemanın toplumsal bilinç üretimindeki rolüne vurgu yapmaktadır.

5. Sonuç

Bu çalışma, James Ponsoldt’un yönettiği *The Circle* filmi, Norman Fairclough’un eleştirel söylem analizi yöntemiyle inceleyerek, yapay zekâ destekli dijital gözetim ve teknolojik paranoya temalarının sinemadaki temsillerini analiz etmiştir. Çalışmanın sonuç kısmı, makalenin giriş bölümünde belirtilen iki araştırma sorusuna yanıt vererek, dijital gözetim ve teknolojik paranoya unsurlarının filmde nasıl sunulduğunu ve karakterler, senaryo, diyaloglar ile görsel anlatım unsurlarının bu temsillere nasıl katkı sağladığını ele almaktadır. Ayrıca sinema, dijital çağın etik, sosyolojik ve politik meselelerini sorgulayan bir platform olarak değerlendirilmiştir.

The Circle filmi, dijital gözetim ve teknolojik paranoya temalarını, şeffaflık söylemi etrafında inşa edilen bir

distopik anlatı aracılığıyla sunmaktadır. Filmde, *The Circle* şirketinin SeeChange kameraları ve TrueYou platformu gibi yapay zekâ destekli sistemler, bireylerin her anını izleyerek davranışlarını şekillendiren bir gözetim rejimi oluşturmaktadır. Bu sistemler, Zuboff'un (2019) gözetim kapitalizmi ve Lyon'un (2018) gözetim toplumu kavramlarıyla ilişkilendirilebilir şekilde, bireylerin verilerini toplayarak toplumsal kontrolü pekiştirmektedir. Filmde gözetim ahlaki bir zorunluluk olarak meşrulaştırırken, mahremiyetin sistematik olarak aşındırıldığı gösterilmektedir. Teknolojik paranoya, bireylerin sürekli izleniyor olma kaygısı, sosyal medya platformlarının algoritmik manipülasyonları ve toplumsal dışlanma korkusuyla ortaya çıkmaktadır. Film, bu temaları, bireylerin özel alanlarının yok edilmesi ve algoritmik sistemlerin davranışları gerçek zamanlı analiz etmesi yoluyla ifade etmektedir. Özellikle, Mae'in tüm yaşamını canlı yayınlama kararı ve bu süreçte yaşadığı içsel huzursuzluk, teknolojik paranoyanın bireysel düzeydeki yansımalarını belirtmektedir. Bu unsurlar, dijital gözetimin yalnızca teknik bir uygulama değil, aynı zamanda bireylerin psikolojik ve sosyal dünyasını dönüştüren ideolojik bir yapı olduğunu göstermektedir.

Filmdeki karakterler, senaryo, diyaloglar ve görsel anlatım unsurları, dijital gözetim ve teknolojik paranoya temalarını derinleştirmek için birbiriyle uyumlu bir şekilde işlev görmektedir. Ana karakter Mae Holland'ın şeffaflık ideolojisini benimseyip zamanla sistemin baskıcı doğasını fark etmesi, bireyin gözetim altında yaşadığı kimlik krizini ve psikolojik gerilimi yansıtmaktadır. Bununla birlikte görsel anlatım unsurları, örneğin SeeChange kameralarının her yere dağılmış görüntüsü ve Mae'in canlı yayın sırasında sürekli izleniyor olma hissi, gözetim toplumunun her an her yerde mevcut olduğunu görselleştirmektedir. Bu unsurlar, Foucault'nun (1977) panoptikon metaforu ve Bauman ile Lyon'un (2013) katoptikon modeliyle ilişkilendirilerek, gözetimin bireyleri hem izleyen hem de izlemeye zorlayan bir yapıya dönüştüğünü gösterir.

Araştırmanın analizi, sinema çalışmalarına ve ilgili disiplinlere iki temel katkı sunmaktadır. İlk olarak, yapay zekâ destekli dijital gözetim temalarının sinemada bireysel ve toplumsal düzeyde nasıl içselleştirildiğini analiz ederek, distopik anlatıların ideolojik çözümlemesine yeni bir bakış sağlamaktadır. Geleneksel sinema çalışmalarında gözetim temalı filmler genellikle totaliter rejimlerin makro düzeydeki kontrolüne odaklanırken (örneğin *Nineteen Eighty-Four*), bu çalışma, teknolojik paranoyanın mikro düzeyde bireysel psikoloji ve sosyal ilişkiler üzerindeki etkilerini vurgulayarak literatürdeki bir boşluğu doldurmaktadır. İkinci olarak, Fairclough'un eleştirel söylem analizi yöntemi, sinema metinlerinin çok katmanlı yapısını (karakterler, diyaloglar, görsel unsurlar) ideolojik ve sosyokültürel bağlamda çözümlmek için uygulanabilir bir model sunmaktadır. Bu yöntem, sinema metinlerinin yalnızca estetik bir ürün değil, toplumsal normları ve güç ilişkilerini yeniden üreten birer metin olarak ele alınmasını teşvik etmekte ve medya etiği ile iletişim sosyolojisi gibi alanlara metodolojik bir katkı sağlamaktadır.

Çalışma, literatürdeki diğer çalışmalarla karşılaştırıldığında farklı açılardan birçok ortak nokta tespit edilmiştir. Akçay'ın (2019) *The Circle* filmi üzerine yaptığı çalışma, şeffaflık etiğinin mahremiyet erozyonuna dönüşümünü etik bir perspektiften ele alırken, bu çalışma teknolojik paranoyayı psikolojik ve toplumsal boyutlarıyla derinleştirmektedir. Benzer şekilde, Birincioğlu'nun (2020) Her filmi üzerine yaptığı analiz, yapay zekânın gerçeklik temsili sorununu incelerken, bu çalışma algoritmik gözetimin toplumsal kontrol mekanizmalarını vurgulamaktadır. Dai'nin (2024) *Ex Machina* filminin analizinde, kadın yapay zekâ karakterlerinin ataerkil "erkek bakışını" tersyüz etme stratejileri, *The Circle*'daki algoritmik bakışın cinsiyet ve güç dinamikleriyle içselleştirilişini desteklemektedir. Shallcross'un (2021) *Blade Runner* filmi üzerine yaptığı, "göz" motifini Freud'un tekinsizlik kavramıyla ilişkilendiren çalışması, gözetimin sınıf temelli eşitsizliklerle kesişimini ortaya koyarken, bu çalışma *The Circle* filmindeki SeeChange kameralarını toplumsal hiyerarşilerle çaprazlayarak görsel tahakkümün katmanlarını zenginleştirmektedir. Watts ve Bode'nin (2024) *The Terminator* filmi incelemesinde ortaya koyduğu "machine guardian" kavramı ise, *The Circle*'daki şeffaflık ideolojisinin politika ve güvenlik söylemleriyle nasıl araçsallaştırılabileceğini göstererek bu çalışmaya daha geniş bir bakış açısı kazandırmaktadır.

Sonuç olarak, *The Circle* filmi, yapay zekâ destekli dijital gözetimin birey ve toplum üzerindeki etkilerini eleştirel bir şekilde ele alırken, sinemanın toplumsal normları ve güç ilişkilerini görselleştirme gücünü göstermektedir. Film, bireylerin yalnızca gözetlenen değil, aynı zamanda gözetimi yeniden üreten öznellere dönüştüğünü ifade ederek, dijital çağın etik ve politik sınırlarını tartışmaya açmaktadır. Bu noktada sinemanın teknolojik temaları yansıtan bir platform olmanın ötesinde, bireysel özgürlük, toplumsal güven ve demokratik katılım gibi temel değerlerin dijitalleşme karşısında nasıl tehdit altında olduğunu sorgulayan bir araç konumunda bulunduğunu söylemek mümkündür. Mae'in finalde sorduğu "Hiçbir sır kalmazsa insan kalır mı?" sorusu, bireysel özelliğin ve toplumsal özgürlüklerin dijital çağda yeniden şekillendiğine dair derin bir düşünsel tartışma başlatmaktadır. Bu çalışma, sinemanın bu tür eleştirel soruları görselleştirme ve toplumsal bilinç oluşturma potansiyelini vurgularken, gelecekteki araştırmalar için teorik ve metodolojik bir katkı sunmaktadır.

Kaynaklar

- Akçay, E. (2019). Dijital çağda açıklık etiği ve etik tercihin imkânsızlığı: The Circle filmi. *Sophos: Uluslararası Bilişim, Teknoloji ve Felsefe Dergisi*, 2 (3), 1-28.
- Anadolu, B. (2019). Dijital hikâye anlatıcılığı bağlamında yapay zekânın sinemaya etkisi: Sunspring ve It's No Game filmlerinin analizi. *Erciyes İletişim Dergisi, Uluslararası Dijital Çağda İletişim Sempozyumu Özel Sayısı 1*, 39-56.
- Andrejevic, M. (2013). *Infoglut: How too much information is changing the way we think and know*. New York: Routledge.
- Aşkın, A. C. (2022). Dijital gözetim toplumu bağlamında sosyal ağlara eleştirel bir yaklaşım. *İstanbul Arel Üniversitesi İletişim Çalışmaları Dergisi*, 10 (22), 261-281.
- Atmaca, S. (2016). Paranoya: bir vaka değerlendirmesi ve klinik uygulamalardaki farklılıklar. *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi*, 3 (3), 1-9.
- Barut, O. (2021). Yabancılaşmanın ve paranoyanın kıskacında distopik bir toplum: Philip K. Dick'in Karanlığı Taramak romanı. *Hars Akademi Uluslararası Hakemli Kültür Sanat Mimarlık Dergisi*, 4 (7), 110-134.
- Bauman, Z. & Lyon, D. (2013). *Akışkan gözetim*. İstanbul: Ayrıntı yayınları.
- Beer, D. (2018). *The data gaze: Capitalism, power and perception*. London: SAGE.
- Birincioğlu, Y. (2020). Sinema 4.0: Her (Aşk) filmi bağlamında gerçeklik temsili sorunu. *Kritik İletişim Çalışmaları Dergisi*, 2 (1), 23-34.
- Boyd, D. (2014). *It's complicated: The social lives of networked teens*. London: Yale University Press.
- Coşkun, A. (2023). Dijital gözetim kavramının literatürdeki gelişimi: Bibliyometrik bir inceleme. *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi*, 11, 51-75.
- Creemers, R. (2018). China's social credit system: An evolving practice of control. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3175792
- Çelebi, E., & Gültekin, A. (2020). Ontolojik sınırların belirsizliği: Yapay zekâ, mit ve Her (Aşk) filmi üzerinden bir değerlendirme. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, 6 (1), 40-46.
- Dai, Y. (2024). *Deconstructing Ex Machina* (2014): A feminist-psychoanalytic exploration of female artificial intelligences. *Frontiers in Communication*, 9, 1349874. <https://doi.org/10.3389/fcomm.2024.1349874>
- Doğan, M. (2023). Sinemada yapay zekâ: Robotlarda bilinç, duygular ve etik. *Kültür ve İletişim*, 26 (2), 318-343.
- Ercan, E. A. (2019). *Deepfake ve Yapay Zekâ Çağında, Dijital Teknolojiler Aracılığıyla Fotoğraf ve Videonun Dönüşümü*. 9th International Social Sciences Confrence in The Balkans, 206-215.
- Erdem, B. K. (2021). Yapay zekânın medya ve yayıncılık alanına etkisi. *TRT Akademi*, 6 (13), 896-903.
- Eubanks, V. (2018). *Automating inequality: How high-tech tools profile, police, and punish the poor*. New York: St. Martin's Press.
- Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis: The critical study of language*. New York: Longman.
- Fairclough, N. (2015). *Language and power*. New York: Routledge.
- Foucault, M. (1992). *Hapishanenin doğuşu*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Foucault, M. (1977). *Discipline and punish: The birth of the prison*. New York: Vintage.
- Gillespie, T. (2018). *Custodians of the Internet: Platforms, content moderation, and the hidden decisions that shape social media*. London: Yale University Press.
- Göral, B. (2021). Sinemanın yapay zekâyâ bakışı. *TRT Akademi*, 6 (13), 918-929.
- Güney, E. & Yavuz, H. (2020). Yapay zekâ ile sanatsal üretim pratiğinde sanatçının rolü ve değişen sanat olgusu. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 26, 415-439.
- Gürdal, E. (2021). Dijital kamu diplomasisi mi dijital gözetim mi? *MECMUA - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (11), 417-434.
- Kalaman, S. (2019). Yeni medya ve dijital gözetim: Türkiye'deki sosyal medya kullanıcıları üzerine bir araştırma. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 26 (2), 575-594.
- Karabulut, B. (2021). Yapay zekâ bağlamında yaratıcılık ve görsel tasarımın geleceği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 20 (79), 1516-1539.
- Kavut, S. (2021). Dijital kimliklerin ve the Circle filminin Goffman'ın benlik sunumu kuramı bağlamında analizi. *Erciyes İletişim Dergisi*, 2, 63-80.
- Kavut, S. (2023). Electronicization of surveillance in the digital transformation age: Surveillance society from panopticon to superpanopticon. *Communicata*, 25, 22-27.
- Kirby, A. (2009). *Digimodernism: How new technologies dismantle the postmodern and reconfigure our culture*. London: The Continuum International Publishing Group.
- Lyon, D. (2018). *The culture of surveillance: Watching as a way of life*. Cambridge: Polity Press.
- Marwick, A. E., & Boyd, D. (2011). *The drama! Teen conflict, gossip, and bullying in networked publics*.

- https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1926349
- Moses, O. (2021). Technological paranoia: A Review of Andrew Gaedtker's modernism and the machinery of madness. *Journal of Modern Literature*, 44 (3), 176-179.
- Nilsson, N. J. (1998). *Artificial intelligence: A new synthesis*. San Francisco: Elsevier.
- O'Neil, C. (2016). *Weapons of math destruction: How big data increases inequality and threatens democracy*. New York: Crown Publishers.
- Parçal, C. (2018). *Dijital gözetim: Sosyal medya*. II. Marmara Üniversitesi Lisansüstü İletişim Öğrencileri Kongresi, İstanbul.
- Pasquale, F. (2015). *The black box society: The secret algorithms that control money and information*. Cambridge: Harvard University Press.
- Rosen, J. (2004). *The naked crowd reclaiming security and freedom in an anxious age*. USA: Random House.
- Shallcross, J. (2021). Power and perception in Ridley Scott's *Blade Runner*. *Reading Film*, (2), 29–33. <http://www.uwu.edu/cls/film-studies/reading-film>
- Scollon, R. (2001). *Action and text: towards an integrated understanding of the place of text in social (inter) action, mediated discourse analysis and the problem of social action*. In R. Wodak, e M. Meyer (Editors) *Methods of critical discourse analysis* (139-183). London: Sage.
- Sezer, Ö. & Özgen, E. (2025). Dijital gözetim bağlamında algoritmik halkla ilişkiler. *Selçuk İletişim*, 18 (1), 52-83.
- Toydemir, H., & Karakoç, E., (2024). Kuytulardaki gözetimden kolektif paranoyaya: Kör Noktada filmine sosyopsikanalitik bir bakış. *Konya Sanat Dergisi*, 7, 281-304.
- Tufekci, Z. (2015). Algorithmic harms beyond Facebook and Google: Emergent challenges of computational agency. *Colo. Tech. LJ*, 13, 203-218
- Turkle, S. (2011). *Alone together: Why we expect more from technology and less from each other*. New York: Basic Books.
- Türk Dil Kurumu (2025). Paranoya. <https://sozluk.gov.tr/>
- Watts, T. F. A., & Bode, I. (2024). Machine guardians: The Terminator, AI narratives and US regulatory discourse on lethal autonomous weapons systems. *Cooperation and Conflict*, 59(1), 107–128. <https://doi.org/10.1177/00108367231198155>
- Zengin, F. (2020). Akıllı makine çağı sinemasına giriş: Sinema sanatında yapay zekâ teknolojilerinin kullanımı. *İletişim Çalışmaları Dergisi*, 6 (2), 151-177.
- Zuboff, S. (2019). *The age of surveillance capitalism: The Fight for a human future at the new frontier of power*. New York: PublicAffairs.

Etik, Beyan ve Açıklamalar

---

1. Etik Kurul izni ile ilgili;

Bu çalışmanın yazar/yazarları, Etik Kurul İznine gerek olmadığını beyan etmektedir.

2. Bu çalışmanın yazar/yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir.

3. Bu çalışmanın yazar/yazarları kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf ve benzeri belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.

4. Bu çalışmanın benzerlik raporu bulunmaktadır.
